

О.В. ШЛЯГА, к.е.н., доц., Державна інженерна академія, м.Запоріжжя

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Розглянуто принципи ефективної інвестиційно-інноваційної політики держави. Визначені ключові аспекти формування перспективної стратегії розвитку інвестиційно-інноваційних процесів. Виділені основні критерії забезпечення інноваційно-інвестиційної активності господарюючих суб'єктів. Надані пропозиції щодо актуалізації заходів з активізації інвестиційно-інноваційних процесів в умовах сучасності.

The principles of efficient investment-innovation state policy are considered. The key aspects of the perspective strategy of the development investment-innovation processes forming are determined. The main criteria of the investment-innovation activity for managing subjects' provision are chosen. There're given the offers for actualization of the actions on activation the investment-innovation processes in modern conditions.

Ключові слова: Активізація, економічне зростання, інвестиційно-інноваційний процес, оцінка, моделі розвитку.

Вступ

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується багатьма суперечливими процесами, однак все частіше на перший план виступає проблема всебічної переорієнтації та адаптації підприємств до складних умов функціонування на основі активізації їх інвестиційної та інноваційної діяльності. Саме від цих сфер функціонування підприємств залежать ефективність їх діяльності в середньо- і довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку, що, в свою чергу, є гарантією подолання економічного спаду і забезпечення сталого зростання української економіки в цілому.

Основною умовою досягнення довготривалих, позитивних темпів економічного зростання, як реального сектора економіки, так і окремих підприємств, є активна інноваційна та інвестиційна діяльність. Зважаючи на те, що активізація інноваційно-інвестиційної діяльності належить до системних питань макроекономічного розвитку, вирішення яких має здійснюватися насамперед на державному рівні, – дослідження теоретичних і практичних питань формування державної інноваційно-інвестиційної політики становить важливу проблему в сучасній науці.

На необхідності формування чіткої державної політики у сфері інновацій та інвестицій наголошують зарубіжні та вітчизняні вчені. Питання науково-методичних основ державного регулювання інвестиційної та інноваційної

діяльності досліджується в роботах В.М.Гейця, М.Данько, Л.А.Жаліло, А.К.Кінаха, В.Мартиненка, А.С.Музиченка, М.І.Крупки, Б.Санто, О.Ф.Уткіна та інших.

Стратегічною метою інноваційно-інвестиційної політики України повинно стати забезпечення позитивної економічної динаміки за рахунок використання комплексу «інвестиції-інновації», формування внутрішніх інноваційно-інвестиційних механізмів саморозвитку національної економіки.

На сучасному етапі трансформації економіки України перехід на інноваційний шлях розвитку стає нагальною необхідністю. Виходячи з проголошеної Україною орієнтації на інтеграцію до світової економіки, особливої актуальності набуває питання залучення інвестицій у підприємства промисловості України, що займаються інноваційною діяльністю. Досвід країн з розвинутою економікою свідчить про те, що відмова від активного інвестування інноваційної сфери виробництва ставить під загрозу саме існування підприємства в конкурентному ринковому середовищі.

Українська економіка потребує значних інвестицій для структурної перебудови та оновлення виробництва. Існуючі пропорції ВВП свідчать про досить високий рівень валового нагромадження основного капіталу, який відповідає рівню розвинених країн. Але майже половина цього нагромадження припадає на капітальний ремонт і дуже мала частка – на інноваційні заходи. Незначна кількість промислових підприємств впроваджують інновації. Проблеми залучення інвестицій в інноваційну сферу економіки досліджувались багатьма вченими, серед яких слід виділити таких фахівців, як Б.Маліцький, Л.Безчасний, Ю.Шкворець, В.Соловйов, І.Єгоров, Л.Федулова, Ю.Клюка, А.Пересада, С.Ілляшенко, Д.Черваньов, А.Шеремет, Р.Сайфулін, А.Садеков, В.Карпов, Н.Лисова, А.Янковой, А.Чупіс та інші. Головний фактор, що стримує інноваційну діяльність підприємств – це відсутність належного фінансування, оскільки на сьогодні переважна більшість інновацій здійснюється за рахунок власних коштів підприємств промислового сектору економіки, що обмежує реалізацію їх інноваційного потенціалу. Тому проблеми визначення інвестиційної привабливості підприємств промисловості України, особливо таких, що займаються інноваційною діяльністю, та підвищення інвестиційно-інноваційної активності взагалі є на сьогодні доволі актуальними, стратегічними з точки зору майбутнього піднесення рівня національної економіки та виходу її на принципово нові рубежі конкурентоспроможності.

Питання теорії та практики інвестиційних та інноваційних процесів, переходу до інноваційної моделі розвитку, посилення ролі науки в її

досягненні, впровадження науково-технічної та інноваційної політики, важелів і методів стимулювання інновацій у виробництві є об'єктом посиленої уваги з боку фахівців-економістів і в Україні, і за кордоном. Це знайшло відображення в роботах таких учених, як В.М. Геець, М.Г. Чумаченко, Ю.Г. Лисенко, А.С. Гальчинський, Б.М. Данилишин, С.С. Аптекар, Р. Акофф, А.Т. Анчишкін, Ю.І. Бажал, П. Друкер, Н.А. Малицький, Ф. Портер, Б. Санто, В.П. Соловйов, Б. Твісс, В.К. Фальцман, Л.Г. Фонотов, Ю.В. Яковець. При цьому недостатньо дослідженими залишаються питання визначення пріоритетних напрямів розвитку інвестиційно-інноваційних процесів та їх активізації з урахуванням сучасної економічної ситуації. Актуальність проблеми, її практичне значення та недостатня теоретична розробленість зумовили вибір дослідження.

Постановка задачі

Ключовою ціллю дослідження є окреслення основних напрямів активізації інвестиційно-інноваційних процесів в економіці України.

Результати дослідження

Інноваційний розвиток вимагає необхідного інвестування, в той час як стимулювання інвестиційної діяльності має розглядатися в контексті загального інноваційного вектора стратегічного розвитку держави.

Активізація інвестиційно-інноваційних процесів на макроекономічному рівні повинна супроводжуватися створенням сприятливого інвестиційного клімату та прозорості відносин в інвестиційно-інноваційній сфері, створенням умов для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів, стимулюванням припливу іноземних інвестицій, стимулюванням розвитку науки і освіти.

Виконання цих завдань створить умови для вирішення і перспективних завдань: створення нових робочих місць та підвищення технологічного рівня існуючих; удосконалення галузевої структури господарства в напрямку розвитку інноваційних виробництв; зміна структури зайнятості населення; забезпечення стійких темпів економічного зростання; перехід до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку.

Реалізація завдань державної інноваційно-інвестиційної політики на практиці залежить перш за все від чіткості та зрозумілості її принципів. Обґрунтування принципів ефективної інвестиційно-інноваційної політики держави представлено на рисунку 1.

В сьогоденнішніх умовах інвестиційно-інноваційна політика держави повинна бути спрямована на поступове формування дієздатного інноваційно-інвестиційного комплексу, розширення його меж на все більше число галузей господарства України. Складність реалізації інноваційно-інвестиційної

політики держави полягає в тому, що швидких та узгоджених змін потребують фактично усі механізми державного управління інноваційно-інвестиційним комплексом. Важливість формування та реалізації механізмів державної інноваційно-інвестиційної політики зумовлюється посиленням інтеграційних інтересів України. При цьому не слід забувати: інтеграція можлива та взаємовигідна тоді, коли країна, що інтегрує, відповідає критеріям та вимогам тієї системи, з якою посилюється взаємодія. Ці критерії стосуються найрізноманітніших аспектів функціонування господарства і, перш за все, інноваційно-інвестиційного комплексу.

З метою забезпечення відповідності критеріям розвитку світової господарської системи, враховуючи об'єктивно обмежену інноваційно-інвестиційну активність господарюючих суб'єктів, необхідно:

- чітко визначити одну з основних функцій держави – створення умов для формування інноваційно-інвестиційного комплексу;

- застосувати систему організаційно-інформаційних заходів та фінансової підтримки, а саме розробку нормативно-правової бази інноваційно-інвестиційної діяльності, в рамках якої затвердити стратегічну програму розвитку з визначенням оптимального рівня частки державної власності та реальних джерел формування фінансування науки та освіти;

- створити сприятливий інвестиційний клімат та прості правила «гри»; поліпшити умови нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів;

- задіяти механізми стимулювання розвитку фондового ринку шляхом удосконалення банківської системи, підвищення рівня доходів населення, збільшення кількості прибуткових підприємств;

- активізувати співробітництво з міжнародними фінансовими інституціями для забезпечення сталого соціального та економічного зростання через залучення інвестиційних ресурсів у пріоритетні сфери реального сектора економіки.

Вирішення питання інвестиційного наповнення національної економіки повинно забезпечити економічне зростання, що дасть змогу поступово перейти і до збільшення обсягів державного фінансування освіти, науки, НДДКР тощо.

Рис.1 – Принципи ефективної інвестиційно-інноваційної політики держави

Високий рівень інвестиційно-інноваційної активності господарюючих суб'єктів, наукових установ, держави в цілому має забезпечити досягнення стану саморозвитку інвестиційно-інноваційної системи України.

Принципове підвищення ролі інновацій викликано зміною ринкової ситуації, і ця обставина визначає особливості взаємодії інновацій і ринку на сучасному етапі.

Інноваційний тип сучасного економічного зростання змінює по суті його основу: зі сфери масового промислового виробництва рушійні сили переміщуються у сферу розробки, впровадження і комерціалізації різноманітної нової продукції і послуг малої серійності. Це змушує забезпечувати високу концентрацію не тільки матеріальних і фінансових ресурсів, а й приділяти особливу увагу інтелектуальним ресурсам та підприємницькій ініціативі. Техніко-технологічні і соціально-організаційні інновації створюють фундаментальну основу цих перетворень.

У зв'язку з цим вважаємо доцільним розглядати категорію «інноваційна складова економічного зростання» як єдину консолідовану систему навичок, досвіду, знань, умінь і поглядів з втіленням їх у людських, техніко-технологічних, організаційно-управлінських та інших факторах економічного зростання. Таким чином, у сучасному економічному розвитку дуже тісно переплітаються матеріалізовані та нематеріалізовані види науково-технічного прогресу і форми його втілення.

Дослідження проблем інноваційного розвитку може бути сконцентроване як на тенденціях макроекономічної динаміки, так і на доскональному вивченні найбільш вагомих типів інновацій. Найактивнішою частиною інноваційної складової економічного зросту вважаються нові знання і нові технології. Саме вони є одночасно і важелями інноваційного циклу, і рушіями активізації матеріальних факторів економічного зростання. На основі дослідження системних тенденцій інноваційного зростання у світовій економіці виявляється за можливе обґрунтувати необхідність інноваційного розвитку України.

Особливої уваги заслуговують питання дослідження та аналізу взаємозв'язку між інвестиційними та інноваційними процесами, обґрунтування необхідності інноваційної спрямованості інвестицій на шляху до економічного зростання, виявлення недоліків статистики інвестицій та інновацій в Україні.

Спираючись на науково-теоретичні дослідження і практику економічної діяльності, можна виділити три основні функції, що виконують інвестиції в економічній системі:

- забезпечення зростання і якісного вдосконалювання основного капіталу, як на рівні окремого підприємства, так і на рівні національної економіки в цілому;
- здійснення прогресивних структурних економічних зрушень, що стосуються найважливіших народногосподарських пропорцій;
- реалізація новітніх досягнень науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва на мікро- і макrorівнях.

Аналіз інвестиційної діяльності в Україні підтверджує, що для забезпечення довгострокового зростання та формування інноваційного типу вітчизняної економіки необхідно значно збільшити використання зовнішніх джерел залучення інвестицій, оскільки обсяги власних фінансових ресурсів промислових підприємств є дуже обмеженими.

В цьому аспекті доцільним є формування перспективної стратегії розвитку інвестиційно-інноваційних процесів. Така стратегія має спрямовуватися на забезпечення швидкої модернізації економіки через широке використання новітніх вітчизняних науково-технічних досягнень. З цією метою необхідно забезпечити

пріоритетний розвиток галузей, де можна реалізувати факторні переваги і використовувати інноваційну складову наявного виробничого потенціалу. До них слід віднести галузі, які швидко реагують на зростання споживчого попиту (виробництво товарів народного споживання), мають швидкий оборот капіталу (харчова і легка промисловості, внутрішня торгівля і громадське харчування, фінанси і кредит), досягли високого експортного потенціалу (металургійна і паливна промисловості) і займають ключове місце в системі господарських зв'язків (сільське господарство, транспорт і зв'язок). Зазначені галузі спроможні в короткі строки накопичити інвестиційні ресурси і збільшити надходження до бюджету, а отже, сприяти інвестуванню базових галузей науково-технічного прогресу (машинобудування, електроенергетики, хімічної промисловості тощо), визначених законодавством України як інноваційно пріоритетні.

Перехід економіки України на інноваційну модель розвитку потребує вдосконалення системи державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів за напрямками планування, виробництво товарів та послуг, пільгове стимулювання, законодавче забезпечення, міжнародне співробітництво, управління наукою і освітою, кадрове забезпечення, фінансування і моніторинг.

На наш погляд, актуальними заходами з активізації інвестиційно-інноваційних процесів є:

- запровадження державного замовлення з цільовим бюджетним фінансуванням на впровадження пріоритетних інновацій;
- перехід від залишкового до програмно-цільового принципу фінансування і планування науково-технічної сфери, безпосередньо пов'язаного з можливостями бюджету і чітким дотриманням запланованих лімітів;
- зменшення залежності від імпорту за допомогою створення вітчизняних аналогічних зразків продукції і виробництв;
- адаптація вітчизняного інноваційного законодавства до кращих світових нормативів і правил;
- розширення міжнародного співробітництва в науково-технічній сфері;
- законодавче забезпечення державного страхування інноваційних ризиків та механізму компенсації витрат, пов'язаних з патентуванням об'єктів інтелектуальної власності;
- податкове стимулювання інновацій через зниження податкових ставок, впровадження податкових канікул, запровадження пільгового оподаткування як установ і організацій, так і фізичних осіб, що займаються інноваційною діяльністю;
- збереження висококваліфікованого науково-технічного і виробничого потенціалу через удосконалення системи оплати праці, підвищення її реального

рівня до середньоєвропейського показника, покращання системи соціального захисту освітянських і наукових кадрів, модернізації системи освіти і зміцнення її матеріально-технічної бази;

- організація надійної фінансово-кредитної системи, яка сприятиме забезпеченню фінансовими ресурсами банків і кредитних установ, що надають довгострокові кредити для реалізації інноваційних проектів, створення банку реконструкції та розвитку, а також іпотечної банківської кредитної установи;

- вдосконалення системи трансферу технологій та оцінки об'єктів інтелектуальної власності;

- проведення міждисциплінарних науково-технічних робіт, створення державного центру з їх організації і координації, а також широкої мережі впроваджувальних інноваційних структур всіх рівнів – ланцюгів трансферу інноваційного продукту у виробництво;

- забезпечення широкого доступу до автоматизованих баз даних науково-технічної інформації та створення відповідних інформаційних структур;

- започаткування роботи маркетингових компаній (підприємств) з прогнозного аналізу форсайтних досліджень і технологічних передбачень;

- проведення постійного моніторингу інноваційних процесів та оперативного реагування держави на особливості їх зміни.

Висновки

Як бачимо, для сучасної України питання інноваційного розвитку на макро- і мікроекономічному рівнях стають усе більш актуальними. Це обумовлено головним чином розумінням позитивної ролі інновацій для виходу України зі складної економічної ситуації.

Для практичного підвищення рівня інноваційної активності та інвестиційної привабливості підприємств пропонуємо ряд заходів, що дозволять підвищити ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств в частині прийняття оптимальних управлінських рішень при розробці інноваційної стратегії розвитку підприємств та запровадженні комплексу нормативно-правових заходів щодо її стимулювання:

- пільгове оподаткування коштів промислових підприємств, спрямованих на освоєння інновацій, а також витрат на наукові дослідження і розробки;

- ефективне використання власних коштів підприємства: реінвестування прибутку та інвестування за рахунок амортизаційних відрахувань;

- розширення форм інвестування: венчурне фінансування, інвестиційний лізинг, залучення коштів населення, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності банків;

- створення промислових інноваційних кластерів, як однієї з форм кооперації підприємств;
- створення загально регіональних та загальногалузових нормативів щодо значень фінансових коефіцієнтів для визначення ступеню інвестиційно-інноваційної привабливості;
- створення регіональних та державних рейтингів підприємств, що займаються інноваційною діяльністю.

Державне регулювання економіки України неможливо без активізації інноваційних та інвестиційних процесів. Здатність суб'єктів господарювання та державних органів влади визначати напрямки інноваційного розвитку і залучати необхідні для такого розвитку інвестиції є визначальною складовою успіху суб'єкта господарювання та виходу вітчизняної економіки з кризи.

Список літератури: 1. *Гриньов А.В.* Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 308с. 2. *Данько М.* Довгострокові пріоритети інноваційного розвитку економіки України в умовах глобалізації // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. – Вип.5 / Відп. ред. О.П.Степанов. – К.:КНЕУ, 2001. – 334с. 3. *Жаліло Л.А.* Економічна стратегія держави: Теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: НІСД, 2003. – 368с. 4. Інноваційна стратегія українських реформ / *Гальчинський А.С., Гесць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П.* – К.: Знання України, 2002. – 336с. 5. *Ковальчук С.С.* Інноваційна діяльність як пріоритет економічного розвитку України // Фінанси України. – 2004. – №7. – С.96-103. 6. *Комлик М.О.* Активізація інвестиційних процесів – шлях до інтенсивного розвитку виробництва // Наукові вісті НТУУ «КПІ». – 2003. – №2(28). – С.5-14. 7. *Санто Б.* Инновация как средство экономического развития: Пер. с венг. / Общ. ред. и вступ. ст. *Б.В.Сазонова.* – М.: Прогресс, 1990. – 296с. 8. *Уткін О.Ф., Паче А.М.* Цілі і принципи державного регулювання інвестиційної діяльності // Інвестиції: практика та досвід. – 2004. – №5. – С.15-19.

Подано до редакції 26.03.2009

УДК: 65+338.124.4

О.О. ДРОБИШЕВА, аспірант Державна інженерна академія, м. Запоріжжя

КРИЗОВІ ФАКТОРИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄВИМ ЦИКЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянута диференціація кризи за фазами життєвого циклу підприємства з виділенням кризових факторів, які мають найбільший вплив на конкретному етапі життєвого циклу. Це дозволить визначити видові відмінності управлінського впливу та підвищити ефективність такого напрямку управлінської науки та практики, як антикризове управління.

The article studies differentiation of crisis by phases of vital cycle industrial enterprise with marking out of factors which have an influence on develop of crisis. It may permit predetermine types differents of management influence and it may raise effectiveness such direction of management study and practice as anticrisis management.

Ключові слова: промислові підприємства, життєвий цикл підприємства, кризові фактори, системна криза.